

{שיטות הראשונים בדין טומאת ע"ה}

בסוגיין לעיל לגבי כותי וכן כאן לגבי צדוקי הקשו ת"ל משום טומאת עם הארץ, ולעיל איירי בבגדיו ואוקמי בעורם, וכאן בצדוקי איירי בצינורא דע"ה מטמא. ובאמת יש מחלוקת גדולה בראשונים בגדר טומאת ע"ה שגזרו רבנן כדי להתרחק מהם לעניני טהרות, ויש להם כמה דקדוקים בקושיות ושו"ט בסוגיין, וכפשוטו מצינו סתירות אם יש לו טומאה חמורה כמו הזב שיש לו טומאת מעיינות כאן וכן מדרס בפשטות הגמ' לעיל דרס על בגדי חבר וכו', ואילו במשנה תנן דמשכבו רק טומאה קלה הגם דכותי ע"ה, והראשונים האריכו טובא, ונפרט עיקר הדיעות בזה, איזה דין טומאה יש לו מדרבנן;

א] שיטת התוס' (ד"ה ות"ל) וכן הוא שיטתם בכמה מקומות ע גיטין סא, ב וכן בחגיגה יט, ב, דהע"ה יש לנו חשש שהוא עצמו טמא ולכן נתנו לו דין כזב, ומ"מ לא החמירו בו בכל דיני זב כהיסט ומדרס, דע"ז א"א לעמוד בגזרה כזו, ולכן גזרו רק על מעיינות שלו כמו זב דמטמא, דבזה אפשר ליזהר וגזרה שיכולים לעמוד בה.

והא דמצינו דבגדיו נמי טמאים מדרס לפרושים היינו מחמת חשש אשתו נדה שמא ישבה עליהם, ולא משו הע"ה עצמו. והטעם דגזרו יותר מחמתה, ע' חזו"א (קט, י) דאצלה שכיח הטומאה יותר, משא"כ זב אצלו אינו שכיח כ"כ ולכן גזרו רק אם יכולים לעמוד.

וזהו נמי שיטת הר"ש בטהרות (פ"ז מ"ה) וכן האריך כאן בתוס' הרא"ש ומאירי.

ב] הריטב"א הביא בשם ר"ת דע"ה יש לו טומאת מדרס ולא היסט, והטעם משום הסבלים שלוקחים דברים ממקום למקום אבל זה יכולים להזהר והוא כפשטות הגמ' לעיל דיש חשש על זה שרדס על הבגדים משמע כפשוטו שיש לו מדרס, וע' תוס' מה שפי' לשיטתם. אבל למעשה בשא"ר הביאו מר"ת דאין לו מדרס ג"כ כתוס' לפנינו.

ג] תוס' בסוגיין הביאו שיטת ר' משה מפונטייזא דס"ל דבכלל לא גזרו טומאה על הע"ה עצמו אלא הכל משום אשתו, וממילא הוא נטמא מכח בגדיו שהוא נושא את המדרס, וכן צינורא אינו מדין מעיינות אלא פשוט נוגע בשפתיו והוא עצמו טמא כנ"ל, אבל בעצם אין לו טומאה משלו כלל.

ד] יש דעה מחודשת של התורי"ד בסוגיין ובחגיגה יט, ב דיש לו דין כזב לכל דבר, אבל כבר הקשו הראשונים מגמ' גיטין סא, ב דכל החשש רק משום היסט של אשתו נדה, ע"ש, וע' רמב"ן ומאירי בגיטין שם שהביאו דיעה כזו בשם י"מ וע"ש מש"כ בזה. ולמעשה בפשטות הרמב"ם (אבות הטומאה יג, א) משמע נמי דיש לע"ה דין כזב ודלא כר"מ הנ"ל דהכל משום אשתו, ומשמע שם דגם בגדיו טמאים מכוחו, וזה דלא כתוס', ומשמע א"כ כתורי"ד, וכן הוא פשטות לשון הרמ' (מו"מ י, א) ע"ה אע"פ שישראל הוא וישנו בתורה ובמוות הרי הוא בחזקת טמא ובגדיו מדרס לטהרות, וע' תוי"ט (חגיגה פ"ב מ"ז) מש"כ בשיטת הרמב"ם.

ולמעשה בשיטת רש"י ע' ערל"נ דהחליף שיטתו מכאן לשבת, דכאן בגמ' לעיל בכותי (ד"ה על ספק) פירש"י דהחשש הוא שמא הע"ה עצמו טמא, וממילא מטמא בגדיו, משמע דעכ"פ יש לו מדרס ולכן יש חשש כזו. אבל בשבת טו, ב פירש"י כשיטת התוס' דעכ"פ אין לו מדרס ולגבי הבגדים הוא רק משום חשש אשתו נדה, ע"ש.

והנה, בגמ' לעיל אמר ר' שימי לר"פ אמאי לא תי' דאיירי בכותי שטבל ועלה וכו' וליכא משום טומאת ע"ה דטביל, והוא באמת חידוש בגמ' דהגם דיש תקנה על הע"ה שהוא טמא, מ"מ שייך ע"ז טבילה, ובחזו"א (קט, לג) האריך בזה, וכפשוטו אם אין תקנה בעצם כר"מ מפונטייזא והכל רק קבל"ט א"ש שיש טבילה, [ורק בשו"ט של הגמ' מוקשה שמשמע לעיל שיש ב' נידונים חדא מצד טומאת ע"ה ועוד מצד בגדיו, ולר"מ הנ"ל הכל א', והו"ל לומר סתם דשוב בלבישה נטמא עו"פ, ודוק]. ועכ"פ לשיטת התוס' דיש תקנה בעצם חידוש הוא דיש ע"ז טבילה, דסו"ס הוא ע"ה גם אחר הטבילה ותקנה הוא.

ואפשר אין כוונת הגמ' דאינו מטמא אלא דתו לא הוי בדרגת הטומאה ששורפים עליו את התרומה, דסו"ס כבר כלפי שמיא אין כאן חשש טומאה ודאית שטבל, ודוק.

ובחזו"א כתב דלכאורה הגם דמהני טבילה מ"מ מסתבר דא"צ מים חיים כזב, דהגם דדינו כזב מ"מ היינו בדרגת טומאתו אבל אין לו דין טבילת זב, וכמו כן א"צ ז' נקיים. אבל יש לציין דהתורי"ד לשיטתו דיש לו ממש דין זב כתב דבעי ז' נקיים, [ורק נתקשה מדין ספורים לפנינו ע' חזו"א שם], ויל"ע אם לתורי"ד אטו בעינן נמי מים חיים.

{דין דם טוהר של מצורעת ושיטת הרמב"ם בדין מעיינות במצורע}
משנה. דם גויה ודם טוהר של מצורעת וכו'. באמת אין קשר בין דינים הללו, דם גויה לכו"ע טהורה מה"ת ורק מדרבנן גזור על מעיינותיה, אבל דם אינו מעיין וב"ש מטהרים, וב"ה גזור עכ"פ כמעין דמטמא לח ולא יבש. משא"כ דין דם טוהר של מצורעת הוא גזה"כ להלן לב"ה דטמאה, ונלמד מדין מעיינות ולכן טמא רק לח ולא יבש, וב"ש לא דרשו וליכא דין דרבנן כלל כמש"כ התוס' (סוד"ה ליטמא) דכבר טבלה ואין סיבה להחמיר בה כלל מדרבנן.

ורק הכל נכלל יחד שהוא חידוש דבעלמא דם טמא מצד עצמה ולא מדין מעיין ולכן מטמא נמי יבש, וכאן קמ"ל דמשכח"ל לפעמים דם טמא כמעין לח בלבד ולא יבש, וזה טומאה דרבנן של דם גויה לב"ה, וכן טומאת דם טוהר מה"ת לב"ה, וכן לב"ש משכח"ל בדם יולדת שלא טבלה דטמא מדרבנן כמעין, וזהו הצד השווה בכל המשנה.

והנה, הרמב"ם (מו"מ פ"ה ה"ה) פסק כב"ה להחמיר בדם טוהר של מצורעת, [וע' תוי"ט (פ"ד מ"ג) דבעדיות (פ"ה מ"א) מבואר דמשנתינו שיטת ר"י אבל לחכמים שם גם לב"ה אינו מטמא, ולמה א"כ פסק כב"ה אליבא דר"י. וע' אור שמח (מו"מ שם ה"ה) דבתוספתא (פ"ה ה"ג) מפורש דחכמים שם הוא ר"מ, וא"כ קיי"ל כר"י].

אבל בדברי הרמב"ם מבואר חידוש גדול בכל הסוגיא, דמשמע שם ברמ' דכל הטומאה של ב"ה בדם טוהר של מצורעת אינו מעיקר הדין מדין מעיינות, אלא דין דרבנן דכל מי שהוא טמא גם משקין היוצא ממנו טמאים, ע"ש היטב. ובאמת יותר מזה ברמ' שם (פ"א מו"מ) מבואר דבכלל אין למצורע דין מעיינות, וכל דין מעיינות הביא רק בזב ויולדת, וכבר תמה בחי' אנשי שם (נדה פ"ד מ"ג) דלהדיא בכל הסוגיא כאן ע"ב דמצורע יש לו מעיינות, וכן מצורעת נתרבה לב"ה למעיינותיה, ואיך השמיט הרמ' בכלל דין מעיינות במצורע. ותמה הרבה על הכס"מ שלא הרגיש בזה.

וכולם טרחו ליישב שיטת הרמ' למה לא פסק ככל הגמ' שהוא ברייתא בתו"כ שיש למצורע מעיינות, וע' נצי"ב להלן שכתב דמקורו של הרמ' בגי' שהיה לו בגמ' פסחים (סז, ב) ע"ש, ובאור שמח (מו"מ ה, ה) כתב שטרח הרבה למצוא מקורו של הרמ', וכתב דבדואי טעמו מעוצם הקפתו בכל מטמוני חז"ל אשר אינם בדפוס לפנינו, וס"ל להרמ' לדחות דברי הברייתא ע"ב מהלכה.

וכתב האו"ש דבאמת מלבד הברייתא בגמ' לפנינו אין מקור במשניות לדין מעיינות במצורע, ואדרבה גם במשנתינו יש לדקדק להיפך וכמש"כ לעיל, דהמשנה כלל יחד דין טומאה של דם עובדת כוכבים שהוא רק דרבנן ביחד עם דין דם טהרה של מצורעת דכפשוטו הוא דין דאורייתא, ומזה שכללן יחד משמע דגם דם מצורעת רק דרבנן, והוא כנ"ל דאין למצורע מעיינות, וכל הטומאה הוא מדרבנן מדין משקים טמאים, ולכן טמא רק לח ולא יבש, ואינו מדרשה כלל דלא כהגמ'.

והוסיף האו"ש, דבאמת דעת הרמ' מוכרח לשיטתו שכתב (מו"מ פ"א הי"ד) דמי רגלים אפי' דזב אינו מעיין לטמא בפנ"ע, והטומאה רק משום צחצוחי זיבה שיש בו, וא"כ לפי"ז רק בזב י"ל כן, אבל במשנה תנן דדם טוהר של מצורעת נמי טמא כרוקה ומימי רגליה, והלא אין כאן זיבות כלל, ובכלל ל"ש מעיינות. ובע"כ דין המשנה אינו מדין מעיינות כלל אלא דין דרבנן של משקים טמאים, והרמ' פסק כמשנתינו ודלא כברייתא בגמ'.

{מה נכלל בדם טוהר}

והנה, בעיקר דין דם טוהר של מצורעת, נקטו דווקא דם טוהר, דדם נדות בין כך טמאה בין לח ויבש כמו כל דם ישראלי, ורק דם טוהר בכל אשה טהורה, ואילו במצורעת טמאה.

וכפשוטו דם טוהר היינו דם של אחר לידה וכבר טבלה ובכל אשה טהורה, וכן פירשו התוס' כאן (סוד"ה ליטמא) וכן בע"ב (ד"ה אס).

אבל הרש"ש לעיל (יט, ב) האריך די"ל דגם דם נדות אבל ממראה טהור כמו ירוק וכדו' נמי בכלל ריבוי הזה לב"ה וטמאה עכ"פ כרוקה וכו' מדין מעיינות של מצורעת, ול"ד דם טוהר של אחר לידה אלא גם מראות דם טהורות. וכיוון בזה לדברי התור"י ד' כאן (ע"ב ד"ה ודם) דמפורש כן דה"ה דם ירוק של מצורעת בכלל טומאה זו לב"ה.

גמ'. אמר רבא וכו' קריו טהור לכו"ע להיכרא דלא לשרוף תרומה וקדשים. וכן מבואר בכל הסוגיא דעשו היכר בטומאות גוי כדי שלא יבואו לשרוף תרומה וכו' שפירש"י במשנה. וא"כ מבואר בגמ' דטומאת גוי רק דרבנן ואין שורפים עליו תרומה, ולכן בעינן היכרא. אבל באמת כבר תמה הר"ש (זבים פ"ב מ"א) מברייתא מפורשת בתו"כ (מצורע זבים פ"א) דבני ישראל מטמאים בזיבה ולא גויים, אבל מדרבנן מיטמאים ושורפים עליו את התרומה, הרי להדיא דטמא מדרבנן וגם שורפים מכח טומאה זו.

ותי' הר"ש דשמא יש לחלק בין גוי שראה או לא ראה. והיינו דאם לא ראה וטמא מדין גוי אז לא חמיר כ"כ ואין שורפים אבל אם ראה זוב אז חמיר טפי ושורפים. ובאמת יסוד דברי הר"ש כתב כן המהרש"א בשבת (כא, ב) לבאר שם דברי התוס' דבזמן חנוכה וחשמונאים כבר תיקנו דגוי כזב, ולכן כתבו דפח השמן היה בקרקע ולא הסיטו, ע"ש. ותמה המהרש"א דתקנה זו כזבים הוא מ"ח דבר שהוא בזמן ב"ש וב"ה הרבה אחר זמן חשמונאים. ותי' דב' תקנות היו, תקנה א' דאם ראו זוב טמאים, ואח"כ גזרו עוד על כל גוי. וא"ש דברי הר"ש נמי עד"ז, דאם ראו הוא חמיר טפי דשורפים ג"כ.

אבל למעשה בסוגיית הגמ' כאן עדיין צ"ע, וכבר הקשה כן בהגהות רב"א בר"ש שם דכאן איירי בגויה שראתה דם וכה"ג להר"ש שורפים ולמה צריך היכרא. וכן הקשה החזו"א (זבים סי' ב סק"ח) מקושיית הגמ' ולעביד היכרא בזובו וכו' והלא אם ראה באמת אין צריך היכר דשורפים.

ובאמת בהגהות הגר"א כאן מחק גרסת הגמ' שלא לשרוף וכו' וגרס כי היכי דלא ליחייב עליה משום ביאת מקדש, וא"ש, אבל רש"י במשנה מפורש כגי' לפנינו, ומוכח דאפ"ל ראתה אין שורפים ודלא כחידושו של הר"ש. וכן בתוס' לעיל (לג, ב) מפורש שגרסו כן בגמ' כאן ודקדקו מזה דעל טומאת עכו"ם אין שורפים.

נמצא דטומאת גוי מדרבנן אינו חמור כשל תורה ובעי היכרא, וברש"י משמע דלעולם אין שורפים תרומה וקדשים, וכן הוא שיטת התוס', והר"ש מחלק אם ראה שורפים ומ"מ אינו חייב בביאת מקדש.